

BEREISHIS: A STUDY OF TEXT, TRADITION & THEOLOGY

PUNISHING THE SNAKE

גמ' סנהדרין (כט.)

אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: מניין שאין טוענין למסית – מנחש הקדמוני, דאמר רבי שמלאי: הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען, ומפני מה לא טען לו הקדוש ברוך הוא – לפי שלא טען הוא. מאי הוה ליה למימר – דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין? דברי הרב שומעין

בראשית רבה (כב)

ויאמר ה' אלהים אל הנחש . . . אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות, ואם אומר אני לו, עכשיו הוא אומר לי אתה צוית אותם, ואני צויתי אותם, מפני מה הניחו צוייך, והלכו להם אחר צויי, אלא קפץ עליו ופסק לו את דינו.

תוספות (סנהדרין שם)

דברי הרב ודברי התלמיד – וא"ת אם כן כל מסית יפטר עצמו באותה טענה, ויש לומר דדוקא נחש שלא נצטוה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבאת תקלה על ידו אבל מסית שנצטוה שלא להסית נמצא כשמסית עובר.

חזקוני (בראשית ג:יד)

וא"ת הא ק"ל דאין מסית אלא לע"ז? אלא מדאמר לה "והייתם כאלוקים" ש"מ היינו ע"ז

רד"ק (בראשית ג:יד)

הוא לא היה מענה ולא שום טענה, כי אדם ואשתו אע"פ שטענתם חלושה, היה להם קצת טענה, אבל הנחש לא היה לו טענה לפיכך קללו מיד ולא קוה עד שיענהו, כי ידע שאין דבר לענות, והוא דבר כנגד מצות האל – והשיא את האשה והוא לא היה לו שום הנאה בזה . . . ורבותנו ז"ל אמרו כי היה לו לטעון ולא לא המתין לו האל – לפי שהיה מסית . . . ואני אומר כי זה לא היה טענה אלא לחייב את האדם, אבל לפטור את עצמו מן ההסתה לא היה לו טענה

בראשית רבה (כג)

ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת, תני רבי חייא בגדולה מתחילים מן הגדול, ובקלקלה מתחילים מן הקטן, בגדולה מתחילים מן הגדול שנאמר (ויקרא י) ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר, בקלקלה מתחילין מן הקטן, שנאמר ויאמר ה' אלהים אל הנחש, ואל האשה אמר הרבה ארבה עצבונוך והרונוך, ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך, מלמד שמתחלה נתקלל נחש, ואח"כ נתקללה חוה, ואח"כ נתקלל אדם

בראשית רבה (יט:א)

רבי הושעיא רבה אמר דקרטים היה, עומד בקנה, ורגלים היו לו

בראשית רבה (כ:ה)

על גחונך תלך, בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו, והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו

רד"ק (בראשית שם)

ואמרו רז"ל דמתחילה היה הנחש הולך בקומה זקופה כמו האדם, ולפי שנתגאה בזה שלם לו הקב"ה מדה כנגד מדה שהולך לו על גחונו. ועפר תאכל כל ימי חיידך, מדה כנגד מדה, אתה קנאת באדם לפי שהיה אוכל מעצי גן עדן וחשבת ערמה כדי ליחטיאו באכילה, תלקה שתאכל הפחות מכל הדברים, והוא העפר

ספורנו (בראשית ג:יד)

ארור אתה מכל. ששיג תאוותו וצרכיו בצער ובחסרון תענוג יותר מכל שאר בעלי חיים. . . על גחונך תלך, שתשיג מזונותיך בצער. . . ועפר תאכל, שלא תשיג את התענוג שהיה לך קודם החטא במאכל ובמשתה ובמשגל, כמו שקרה לישראל בחטאם

בראשית רבה (כ:ה)

רבי יודן ורבי הונא חד מנהון אמר אתה גרמת לבריות שיהו מהלכי גחונים על מתיהם, אף אתה על גחונך תלך, א"ר אליעזר אף קללתו של הקב"ה יש בה ברכה, אמר אלולי שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך היאך היה בורח לכותל ונכנס לחור וניצל, ועפר תאכל כל ימי חיידך, אמר רבי חילפאי לא עפר מכל צד אלא בוקע ויורד עד שהוא מגיע לסלע ושומט גידין של אדמה ואוכל

אברבנאל (בראשית ג:יד)

כמו שהיו הסיבות מקדימות ומגיעות בחטא הזה, הנחש ראשונה במה שעשה, והאשה אח"כ במחשבותיה וטענותיה, והאדם בחרונה באכלו מידה. . . וענין "ויאמר ה' אל הנחש" אינו שדבר הק' עמו אלא שגזר עליו כל זה. . . שהנחש לא דבר ולא הציע טענות, אבל היה סבה לכל הרעה הזאת בעלתו על בעץ באכלו מפריו. ולכן קללו על המעשה באמרו כי עשית זאת, ולא על ההסתה והדברים, כי לא דבר כלל. והנה קללת הנחש לדעתי היא אחת בלבד וימשכו ממנו שאר הדברים הרעים שזכר בחיוב הכרחי. וזה כי הנה הנחש בתחלת יצירתו היה נזון מעשב השדה כשאר הבהמה והחיה, ובהיות מזונו כן היה טבעו ומזוגו כמו שאר הבהמות בקרוב, כי הנזון ידמה טבעו למזונו. . . וכן בתחלת הבריאה היה טבע הנחש ומזוגו בלתי רעה ובלתי מזיק, אמנם כאשר בערמתו לא נסתפק באכילת העשב שנתן למאכלו, ועלה בעץ לאכול מפריו, נתקלל בששנה הקב"ה טבעו ומזוגו, ועשאו עפריי. וע"ז נאמר "ארור אתה מכל חית השדה". . . ולא תעלה עוד על עצי השדה אבל יהיה מזונך בלבד העפר, ובעבור זה תלך על גחון סמוך לעפר הארץ כדי לבקש מזונך שמה. . .